

A „DAV” MAGYAR VONATKOZÁSAI

Írta: GYIVICSÁN ANNA

A „Dav”, a két világháború közötti szlovák kommunista értelmiség folyóirata. Létrejöttét annak a differenciálódási folyamatnak köszönheti, amely Csehszlovákia megalakulása után a szlovák értelmiség soraiban megindult. 1918 előtt egy szélesebb, differenciáltabb értelmiség kialakulását a szociális és nemzetiségi elnyomás következtében elmaradott gazdasági viszonyok nem tették lehetővé. Akkor e társadalmi réteg ideológiai egységét a nemzeti elnyomás elleni küzdelem határozta meg, amely a századfordulón már egyre inkább a konzervatív nacionalista és klerikális eszmék jegyében folyt, s ez belső fejlődését is lassította. E konzervatív ideológiát magáénak valló burzsoáz értelmiség erősen tartotta pozícióit 1918 után is, éppen a cseh burzsoázia helytelen nemzetiségi politikája miatt, amely elsősorban gazdasági téren sujtotta Szlovákiát. Már úgy látszott, hogy sikerül tért hódítania a háború után felnövekvő új értelmiség nagyobb részénél is, de egy szocialista érzelmű réteg kialakulását mégsem tudta meggátolni. E haladó szlovákiai csoport legfőbb támasza a Prágában tanuló szlovák diákság, mely elszakadva a nagyrészt konzervatív és provinciális otthoni környezettől, közvetlenül is kapcsolatba került a prágai egyetemeken és főiskolákon a cseh avantgard irodalmi és művészeti körökben kibontakozó baloldali és kommunista mozgalommal. Ennek hatására már 1922-ben megalkult a Volné združenie študentov socialistov zo Slovenska (A szlovákiai szocialista diákok szabad társulata), amelyből később a „Dav” (A Tömeg)-csoport nőtt ki.

A „Dav” című folyóirat 1924 végén jelent meg. Kis létszámú, de aktív munkatársai, elsősorban az egyre növekvő anyagi nehézségek és a cenzúra miatt kisebb-nagyobb megszakításokkal ugyan, de fenn tudták tartani egészen 1937-ig.

Az induló folyóirat fő célja az volt, hogy progresszív eszméivel behatoljon a felnövekvő szlovák értelmiség soraiba, s hatásával bővítse a haladó és baloldali értelmiség körét. A „Dav” csoport tagjai: VLADO CLEMENTIS, LACO NOVOMESKÝ, a lap két legaktívabb, legtermékenyebb szerkesztője, akik politikai és elméleti publicisztikájukkal maguk is hozzájárultak a folyóirat tematikai gazdagságához, s akiknek munkássága határozta meg leginkább a folyóirat profilját; az irodalom-elméleti és kritikai munkásságot kifejtő DANIEL OKÁLI és EDO URX, a neves irodalomkritikus; a jugoszláviai ANDREJ ŠIRÁCKÝ, a költő és újságíró JÁN PONIČAN, hogy csak a legismertebb neveket említsük — forradalmi, kommunista csoportnak nevezték magukat, ami gyakorlati tevékenységükben azt jelentette, hogy határozottan a Csehszlovák Kommunista Párt politikája mellett foglaltak állást.

A folyóirat „művészeti, kritikai, filozófiai és irodalmi” szemleként indult, erős hangsúllyal az irodalmi jellegen. De már az első számokban is megtaláljuk a Szlovákia gazdasági, politikai és nemzetiségi (csehek és szlovákok viszonya) kérdéseivel foglalkozó publicisztikát, hogy ez az irányelv majd a harmadik (1929-es) évfolyamtól kezdve egyre inkább tért hódítson s az irodalmi avantgard folyóirat

olyan társadalom- és kultúrpolitikai fórummá váljon, mint a JULIUS FUČÍK szerkesztette cseh „Tvorba”, vagy az 1931-ben megjelenő, FÁBRY ZOLTÁN szerkesztette „Az Út”. A folyóirat ilyen irányú fejlődését a gazdasági válság idején Szlovákiában is elmélyülő társadalmi ellentétek, majd a válságot követő bel- és külpolitikai viszonyok alakulása határozta meg. A „Dav” nem volt a kommunista párt hivatalos lapja, ennek ellenére igen gyakran a csehszlovák hatóságok által többször betiltott kommunista sajtóorgánium szerepét is be kellett töltenie.

A folyóirat sokoldalúságáról vall az is, hogy — bár a közlemények száma nem nagy — figyelmet szentelt a magyar irodalomnak, a magyarországi haladó, elsősorban kommunista mozgalomnak s a csehszlovákiai magyar baloldali értelmiség problémáinak.

Dolgozatomnak az a célja, hogy felhívja a figyelmet a folyóirat magyar vonatkozású közleményeire vagy olyan jelenségeire, amelyek párhuzamba állíthatók a magyar baloldali értelmiség politikai és eszmei tevékenységével.

A „Dav” első két évfolyama érdekes közleményekben foglalkozik az irodalom szerepével, a társadalmi-politikai harcban elfoglalt helyzetével, s ezen kívül számos verset, prózát és reprodukciót közöl az egykorú modern képzőművészetből és irodalomból. A világirodalom és az egyetemes művészet olyan kiemelkedő íróinak és művészeinek egy-egy műve szerepel a „Dav”-ban, mint pl. Blok, Gorkij, Lunacsarszkij, Barbusse, Max Linder, Chagall, Grosz, Masereel, Weiskopf, Sztravinszkij, valamint a magyar Kassák Lajos.

A „Dav” első számában kapott helyet Kassák „Júliusi földeken” c. verse. [1] A közlés külön érdekessége, hogy eredeti nyelven, tehát magyarul jelent meg, hasonlóképpen, mint ahogy németül a neves prágai német költő, Weiskopf költeményei vagy csehül a markáns cseh proletáriró, Vladimír Vančura regényének részletei. A cseh, a német és a magyar irodalom ilyen jellegű bemutatása nemcsak a „Dav”-nak a proletárkultúra egyetemességéről vallott szemléletét tükrözi, hanem egyúttal a „Dav” ars poetica-ja is, annak ellenére, hogy az elméleti cikkekből (amelyek elsősorban a lap két kritikusa, DANIEL OKÁLI és EDO URX tollából kerültek ki), nem ilyen egyértelmű az avantgard költészetről vallott állásfoglalása. Szükségesnek láttam, hogy kitérjünk erre, mivel a folyóiratban az irodalom társadalmi szerepével és általában a kultúrával foglalkozó cikkekből szerepet kap — hol pro, hol kontra — a Kassák mű is. [2]

A vita elsősorban a cseh avantgard költészet körül bontakozott ki, amelynek képviselői 1922-ben, röviddel Jiří WOLKERnek, a cseh forradalmi proletárköltészet megalapítójának halála után, VITĚZSLAV NEZVAL köré csoportosultak, s poetizmus néven új avantgard költői iskolát képeztek. A „Dav” a 20-as években bírálta ezt a csak „tisztá” költészetet hirdető költői stílust, a bírálók szerint azért, mert ezek a költők teljesen elhatárolták magukat a proletárköltészettől, s nem akarták többé vállalni a költő társadalmi felelősségét. A davisták olyan költészet hívei, amelyben benne van a hétköznapiok küzdelme, hitvallás a munkásság mellett. EDO URX egyik bírálatában hangsúlyozza, hogy ezzel nem agitációs, tendenciózus költészetet követelnek, bár — hozzáteszi — erre is szükség van, de a társadalmi problémákat elkerülő költészettel nem tudnak egyetérteni. [Megjegyzem, hogy URX később, a 30-as években, már fenntartás nélkül elfogadta a 20-as évek avantgard költészetét, sőt, mint a szocialista líra fejlődésének egyik szükségszerű szakaszát értékelte.] Bár URX 1924-ben megjelent kritikájában is elismeri — mert mindig igényes, magasrendű művészetet követel — Nezval lírájának formai gazdagságát, egyéni szuggesztív erejét és szépségét, erős lírizmusát párhuzamba állítja Kassák pozitívan értékelt verseivel, mégis a bírálat további gondolatmenetében Nezval poézisének

ugyanazt a könnyedségét, játékosságát, gazdag fantáziáját szembeállítja Kassák költészetének komolyabb, tömörebb hangvételével s a benne foglalt tények súlyosságával. Urx itt — úgy tűnik — a súlyosabb tartalmat hordozó modern formát követeli a költészetben. Ehhez a bírálathoz annyit kell még hozzátenni, hogy az 1924-es számban valóban Kassák „súlyosabb”, szigorúbban felépített verse jelent meg, [4] de már az 1925-ös úgynevezett tavaszi szám, ahol DANIEL OKALI, Edo Urxnál is szigorúbb hangvételű, modern költészetről szóló elméleti tanulmánya kap helyet, mindjárt a cikk után propagálja olvasóinak az — izmusok néhány új termését, többek között (éppen Daniel Okali fordításában) Kassák 20-as években írt szürrealista versét. [5] A két Kassák vers közlése szervesen illeszkedik be abba az állandó lázas útkeresésbe, mely ennél az irodalmi avantgardnál tapasztalható a hagyományos irodalommal szembenálló, formailag és tartalmilag modern, haladó szellemű művészet megteremtéséért. E törekvésben a lap munkatársai sokszor önmagukkal is ellentmondásba kerültek (Pl. LACO NOVOMESKÝ sajátos, a cseh poétizmushoz is közelálló költészete sem fért már el a csoport irodalomesztétikai nézeteinek körében), s nem egyszer maguk is tudatában voltak ennek a bizonytalanságnak. [6]

A világirodalom termékeinek pusztá közlésén túl a „Dav” programjába vette, hogy olvasótáborát — ez a 20-as években elsősorban egy szűkebb, haladó értelmiséget jelentett, — behatóbban tájékoztassa a határon túli irodalmi és művészeti élet egyes jelenségeiről. [7] Már ennek a célkitűzésnek a jegyében születtek WEISKOPF informatív jellegű, de röviden az egykorú haladó német költészet jellemzésére is törekvő közleményei. A magyar írók munkásságáról hasonló ismertetés megírására TILKOVSKÝ BÉLÁT kérték fel. [8] Az 1929-ben megjelenő harmadik évfolyamban még egy Kassákra vonatkozó közleménnyel találkozunk, amelynek szerzője LACO NOVOMESKÝ. NOVOMESKÝ az emigrációból Budapestre visszatérő Kassák politikai állásfoglalását bírálja. [9] Ha NOVOMESKÝ recenzióját összevetjük az itthon és a külföldön, elsősorban a Szovjetunióban megjelenő kommunista magyar sajtó Kassák-bírátaival, úgy tűnik, NOVOMESKÝ bírálata tárgyilagosabb. Ugyanis a magyar sajtó a jogos bírálat mellett már-már személyeskedő hangnemben, sokszor túlzó baloldali szémszögből ítélte meg Kassák akkori irodalmi és politikai tevékenységét, s ez egyre inkább elidegenítette Kassákot a kommunista íróktól. NOVOMESKÝ említett cikkében elismeri Kassák költői nagyságát, a legegyetemesebb magyar költőnek nevezi, de szigorúan elítéli forradalmi eszméinek feladását, csatlakozását a szociáldemokráciához. Rámutatott Kassák politikájának kudarcaira is, mintegy tanulságul a hazai (szlovák) értelmiségieknek, akik hasonló idealista szemlélet hívei voltak. Itt említem meg, mert a későbbiekben még szó esik a „Dav” és a Sarló kapcsolatáról, fejlődésük néhány párhuzamos vonásáról, hogy a szlovákiai magyar haladó szellemű értelmiség ekkor fedezte fel Kassákot, elsősorban szuggesztív erejű, őszinte hangú önéletrajzi regényének hatására és bizonyos idealizálással vallotta mesterének. Viszont igaz az is, hogy ez újabb, előre mutató szakasz volt a Sarló fejlődésében). [10]

Az 1929-től társadalom- és kultúrpolitikai folyóirattá vált irodalmi szemle már nemcsak az értelmiséghez, hanem szélesebb rétegekhez és munkás olvasókhoz is szólt. Kassák Lajos politikai állásfoglalásának bírálata is akkor jelenik meg, amikor a lap munkatársai egyre nagyobb felelősséggel figyelik a munkásság helyzetének megjavításáért vívott küzdelmét. A munkás téma mellett, s nem véletlenül, szól a „Dav” a Magyar Tanácsköztársaságról. Néhány nagyobb terjedelmű közlemény a Tanácsköztársaság évfordulói alkalmából vagy egy más olyan eseményhez kapcsolódva, amely szoros összefüggésben állt a Tanácsköztársaság emlékének fellelvenítésével, annak jelentőségét elemezte. KUTY KÁLMÁN „Proletár március”

címmel a magyar proletár hatalom 12. évfordulóján a Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt elért gazdag eredményeit méltatja, majd a megdöntését követő fehérterror kegyetlenségeit idézi fel. [11] Mélyebb történelmi összefüggésekre mutat rá PAVEL KOSÁK kisebb tanulmányának is beillő, a Rákosi-per alkalmából írt cikke. [12] KOSÁK végigkíséri a Tanácsköztársaság létrejöttének folyamatát, hangsúlyozza, hogy a Tanácsköztársaság bukása ellenére a magyar proletariátus harca és céljai abban a történelmi helyzetben az osztályerők viszonyát is figyelembe véve, reálisak voltak. Bírálta és tények alapján cáfolta a csehszlovák hivatalos politikai irodalomnak és a burzsoá csehszlovák történetírásnak azt a hamis álláspontját, amely a Csehszlovák Köztársaság részvételét a Tanácsköztársaság elleni intervencióban azzal indokolta, hogy a „vörös hóditók” ellen védelmezte az újonnan alakult Csehszlovákiát. [13]

A magyar Tanácsköztársasággal foglalkozó közlemények témakörét bővítik LACO NOVOMESKÝ és JOZEF MATLOCHA visszaemlékezései is. NOVOMESKÝ már az 1929-es évfolyamban közli lírai hangvételű visszaemlékezését 1919. március 21-ről, amikor 14 éves gimnazistaként élte át Budapesten a magyar proletárforradalom gyorsan pergő, számára még alig követhető eseményeit. [14] MATLOCHA, a Tanácsköztársaság eseményeinek szlovák részvevője, folytatásokban közölt visszaemlékezésében az 1919-es szabad május 1-ről, a budapesti cseh és szlovák munkások részvételéről, majd a visszaemlékezés harmadik részében a Tanácsköztársaság leveretéséről, a fehérterror embertelenségéről, személyes megkínztatásáról és megmeneküléséről szól egyszerű, de szuggesztív hangon. [15]

Az egyes írások a magyar vonatkozású eseményeket többször összekapcsolták a szlovák reakciós és szélsőjobboldali lapok nézeteinek bírálatával, [16] a szlovák nacionalista pártok politikájának leleplezésével és ezt a politikát támogató értelmiség bírálatával is. Ez az értelmiség többször felemelte szavát a magyarországi szlovákok védelmében, de a szlovákiai nemzetiségek szociális és nemzeti elnyomását, amelyhez a szlovák burzsoázia is segédkezett nyújtott, közömbösen szemlélte. [17]

A nemzeti és a nemzeti kérdés, amely a magyarországi kommunista, baloldali és polgári demokratikus sajtóban az egyik fő helyet foglalta el, a „Dav”-ban is állandóan visszatérő gondolat. A bevezetőben már utaltam arra, hogy a „Dav”-ban ez a problémakör elsősorban a szlovákok és a csehek viszonyát jelenti az új államkereten belül, de a 30-as évektől kezdve, a hitleri fasizmus erősödésével és a háborús veszély növekedésével felvetődik a közép-európai, Duna-medencei népek és államok viszonyának és egymásra utaltságának gondolata is. Bár a folyóirat ilyen jellegű közleményei közvetlenül vagy közvetve érintik a magyarországi eseményeket, nem ezeket a konkrétumokat akarom kiemelni. A kérdést inkább abból a szempontból szeretném megközelíteni, hogy milyen párhuzam és különbség fedezhető fel a *Dav*-közlemények szemlélete és a magyarországi baloldali és polgári demokratikus értelmiség körében nagyon elterjedt Duna-konföderáció, valamint a „Sarló” kelet-európai koncepciója között. [18]

E koncepciók kialakulásához mindkét országban a belpolitikai viszonyokon kívül a német fasizmus terjeszkedési törekvéseinek egyre konkrétabb, a Duna-medencei államokat is fenyegető megfogalmazása, s a nyugati nagyhatalmak határozatlan, felemás kelet-közép-európai politikája is hozzájárult.

Bár az egyes magyar értelmiségi rétegek körében a dunai népek együvé tartozásának koncepcióját szubjektíve jószándék jellemezte, a Duna-konföderáció gondolata nem volt mentes a magyar szupremácia hangsúlyozásától, a revízió követelésétől és a szovjetellenességtől. [19]

Sem az egykorú szlovák értelmiségi sajtóban, sem a „Dav”-ban nem találkozunk olyan gondolatokkal, amelyek reagálnának a Duna-konföderáció gondolatára. Ez a koncepció elsősorban a magyar szupremácia és revízió hirdetése miatt nem válhatott népszerűvé a szomszéd államok haladó közvéleményében. [20] A magyar polgári értelmiség Duna-konföderáció gondolatának másik hiányossága pedig az volt, hogy hirdetői nem vették figyelembe a nemzetközi helyzet alakulását, s így ez a koncepció, különösen a 30-as évek második felében egyre irreálisabb lett. Ezzel szemben a „Dav” cikkei a revízió és a dunai népek összefogásának fölvetésénél a nagyhatalmak politikájának elemzéséből indulnak ki, konkrétan kifejtve, hogy Németország és Olaszország nyomására Anglia és Franciaország hajlandó lemondani a status quo fenntartásáról a dunamedencei államokban. E nagyhatalmak ugyanúgy hirdetik a revízió szükségességét, ahogy 1918–19-ben ők maguk döntöttek a közép-európai kisépek önrendelkezési jogáról, hangsúlyozta LACO NOVOMESKY cikke. [22] E cikkek mindenfajta revíziót elvetnek, elítélnék. A „Dav” szemben állt a francia szocialisták és a II. Internacionálé által hangoztatott „baráti revízió”, a revízió békés úton való megoldásának koncepciójával is, amelyet különösen azoknak az államoknak a szociáldemokratái tettek magukévá — s ez a magyarországi szociáldemokrata párt jobboldali vezetőségének békés revíziót hirdető politikájára is vonatkozik —, amelyekben az állam csak nyerne vagy semmit sem veszítene a revízió realizálásával. Mind ez a figyelmeztetés, mind pedig a magyar kormányok politikájának bírálata közvetve vagy közvetlenül a magyar revíziós törekvések jogos elítélését jelenti akkor, amikor Magyarországon a gazdasági válság éveiben — nem rejtett politikai és taktikai célokkal — erősödik a revíziós mozgalom a kormány támogatását élvező revíziós egyesületekben. [23] E közlemények nem vízióként, hanem a tények alapos ismerete folytán figyelmeztetik Közép-Európa népeit: a revízió csak kegyetlen háborút jelenthet a kis közép-európai népek számára. Vajon mire lesz majd képes az a német fasizmus a háború idején, amely békében koncentrációs táborokat tart fenn százezrek számára és könyvmáglyán pusztítja a saját nemzete haladó kultúráját — teszi fel a figyelmeztető kérdést BOHUMIL ŠMERAL, a Csehszlovák Kommunista Párt egyik vezetője, a „Dav” számára írt cikkében. [24] A cikk zárógondolatában felmerül a kis népek szocialista föderációjának koncepciója, melyet majd a kapitalizmus megdöntése s a szocializmus megteremtése valósíthat meg, biztosítva a nemzetek nyelvi, kulturális, politikai és gazdasági fejlődését. Nem térek ki bővebben e föderáció-gondolat tartalmi és formai elemzésére, éppen az ilyen jellegű dokumentumanyag feldolgozásának hiánya miatt. ŠMERAL és a „Dav”-csoport — ezt bizonyítja nemzetiségi politikájuk is — legtöbb esetben Csehszlovákiára, sőt Kelet-Európára is a lenini, a Szovjetunióban megvalósult föderatív állami- és nemzetiségi politikát alkalmazta de e koncepciók során sokszor nem vette figyelembe a sajátos, történeti fejlődésű kelet-európai nemzeti-nemzetiségi viszonyokat.

A „Dav”-csoport marxista ideológiája mind nemzeti, mind pedig nemzetközi kérdések megoldásában hatással volt a csehszlovákiai magyar értelmiség mozgalmának, a Sarlónak ama fejlődésére, amely végül a kommunista párthoz és a FÁBRY ZOLTÁN szerkesztette „Az Út”-hoz vezetett el. A sarlósok kelet-európai koncepciója a cseh kommunista értelmiség (Julius Fučík felszólalása a Sarló 1931. szeptemberében megtartott pozsonyi kongresszusán) és a „Dav” közvetlen hatására konkrétabb tartalmat kapott. [25] Döntő szerepe volt ebben annak a tragikus eseménynek, amely kosuti tragédia néven vált ismertté a csehszlovák közvéleményben és a szlovákiai munkásmozgalom történetében is, s amely egyik eleme annak az eseménysorozatnak, mely a burzsoá Csehszlovák Köztársaságban a gazdasági válság éveiben

egyre súlyosabban jelentkező és elmélyülő társadalompolitikai és gazdasági ellentétek megnyilvánulása volt. 1931. május 25-én, amikor a galántai járásban levő, nagyrészt magyarlakta Kosuton, a mezőgazdasági bérmunkások a sikeres sztrájk után Major István, kommunista nemzetgyűlési képviselő részvételével gyűlést akartak tartani, a gyűlés napján Kosutot megszálló, feltűnően nagyszámú csendőrség beelődött a munkástömegbe azzal a megokolással, hogy a gyűlést a hatóságok nem engedélyezték, s a tömeg a csendőrség felszólítása ellenére sem volt hajlandó szétoszlani. [26] A kosuti események ellen nemcsak a kommunista és a baloldali rétegek, hanem általában az egész csehszlovák haladó közvélemény tiltakozott. A kosuti tragédia mindazok előtt feltárta a köztársaság valóságos szociális helyzetét s brutális eljárási módszereit, akik addig hittek a rendszer sokat hangoztatott demokratikus politikájának érvényesülésében. Így a szlovák és a cseh kommunisták felhívására különböző politikai állásfoglalású szlovák és cseh írók manifesztum kiadásával tiltakoztak a kosuti események ellen. A „Dav” nemzetközi tiltakozó akciót kezdeményezett. Nyílt levélben fordult Maxim Gorkijhoz, Romain Rollandhoz, Seaton Watsonhoz [Scotus Viatorhoz], 1918 előtt a szlovákok nemzeti elnyomása ellen fellépő neves angol professzorhoz. Az eseményekről a „Dav” szerkesztősége tudósítást küldött a párizsi „Le Monde”-nak, a New-York-i „News Masses”-nek, a moszkvai „Vjesztnyik Inoszttranoj Lityeraturi”-nak, a magyar „Korunk”-nak Erdélybe, a „Linkskurve”-nak Berlinbe, nemcsak azért, hogy tájékoztassa és tiltakozásra készítse a haladó közvéleményt, hanem azért is, hogy végleg feltárja és leleplezze azt a hamis illúziót, amely Csehszlovákiát a „nyugalom, a rend és a demokrácia szigeté”-nek hitte a közép-európai államok között, ahogy ezt a hivatalos csehszlovák politika igyekezett beállítani. [27] A „Dav” szerkesztősége külön számot szentelt a Kosuton történteknek és „Kosuton most rend és nyugalom van” címmel brosúrárt jelentetett meg LACO NOVEMESKÝ összeállításában, amelyben a magyar és a szlovák dolgozók elkeserítő és elviselhetetlen szociális helyzetét, nagyrészt hivatalos dokumentumok alapján tárta a közvélemény elé. [28] A „Dav” által kezdeményezett tiltakozó akcióban a csehszlovákiai magyar írók a kommunista Fábry Zoltán, Forbáth Imre és Földes Ferenc kivételével nem vettek részt. Nem hallatták hangjukat az aktivista és az ellenzéki magyar pártok sem. A fiatal magyar értelmiség, Balogh Edgár, Peéry Rezső és Horváth Ferenc éppen ez ellen a passzivitás ellen tiltakozott, [29] s ezért vállalta Balogh Edgár is, hogy behatol a csendőrökkel körülfalt faluba, hogy hozzájárulhasson az objektív történet feltárásához s a hivatalos politika igazságot eltussolni igyekvő közleményeinek cáfolatához.

A kosuti események után vált szorosabbá a „Dav” és a Sarló együttműködése. A személyes kapcsolatokon és a közös akciókon kívül a „Dav”-ban is helyet kapnak a Sarlóra vonatkozó közlemények. [30] Közvetlenül „Az Út” megjelenése előtt a „Dav” rövid üzenet formájában tudósítja olvasóit az új folyóirat indulásáról, megjelenésének jelentőségéről, s felhívásban fordul hozzájuk, hogy anyagilag és előfizetők szerzésével támogassák az új folyóiratot. E szerkesztőségi szöveg mellett terjedelmes cikkben számol be a kiadásra készülő „Az Út” köré csoportosuló értelmiség egyik tagja a magyar kultúregyesületek negatív vagy pozitív szerepéről a csehszlovákiai magyar irodalmi és kulturális életben. [31] A cikk legrészletesebben a Sarló mozgalommal foglalkozik. A „Dav” a cikk közlésével lehetővé tette, hogy a Sarló már „Az Út” megjelenése előtt is ösztönző bírálatot kapjon a kommunista értelmiség részéről. A cikk névtelen szerzője már ekkor megállapította, hogy ha a sarlósok megszabadulnak a „demokratikus” illúzióktól és az agrármítosztól, feltétlenül megtalálhatják a forradalmi értelmiséghez vezető utat. A sarlós mozgalomnak ez az értékelése a „Dav”-ban nemcsak azért jelentős, mert felhívta a „Dav”-csoport

figyelmét erre a haladó magyar értelmiségi mozgalomra; jelentőséget tulajdoníthatunk a cikknek azért is, mert a kommunista párt részéről a sarlós mozgalom pozitív vonásainak elismerését — nyílt fórumon — ekkor még nem nagyon foglalmazták meg. [32] A névtelen szerző általában helyesen foglal állást a szlovákiai magyar kulturális élet egyes jelenségeivel kapcsolatban, helytelen viszont az a szemlélete, amely a magyar irodalmi élet két olyan tényezőjét, mint Móricz Zsigmondot és Fodor Józsefet a Herczeg Ferenc féle pesti hivatalos irodalmi körökbe sorolja. A kosuti események és a Sarló pozsonyi kongresszusa után jelenteti meg a „Dav” Balogh Edgár Élő szocializmus című cikkét. [33] BALOGH EDGÁR a Sarló mozgalmát elemezve, hibáit is feltárva, megismerteti a „Dav”-csoportot mozgalmuk eredményes szociográfiai kutatásaival is. Balogh cikkét rövid szerkesztőségi kommentár vezeti be. A sarlósok 1931-es pozsonyi kongresszusát a „Dav” úgy értékeli, hogy itt a magyar baloldali értelmiség már tudatosan is a forradalmi proletariátus mellé állt. Érdekes párhuzamot von a kommentár a volt szlovákiai szocialista diákok szabad társulata — a későbbi Dav — és a Sarló között; analógiát fedez fel a két csoport szemléleti tévedéseiben is. Balogh cikkét a szerkesztőség azzal a megjegyzéssel közli, hogy egy-két elméleti tévedését nem fogadja el, de értékeli, s követendő példaként állítja saját csoportja elé a Sarló átgondolt szervezettséggel végzett szociográfiai munkásságát. Bár már a cikk megjelenése előtt is fennállt a kapcsolat a két csoport között [a „Dav” néhány munkatársa is részt vett a Sarló szociográfiai gyűjtést végző útjain.] [34] valójában ekkor s a következő években kezdődött s vált népszerűvé, épp a sarlósok hatására, a szociográfiai kutatás a davisták körében is. Ezután került sor a gyűjtött anyag rendszeres feldolgozására és közlésére a „Dav”-ban. [35] Valószínűleg ez a szociográfiai mozgalom is azoknak a tényezőknek az egyike, amelyek mind a „Dav”-nál, mind a Sarlónál fokozatosan ahhoz a helyes marxista szemlélethez vezettek, hogy a marxizmus eszméit a hazai viszonyokra nem elvontan, hanem e viszonyok konkrét ismeretében és elemzésével lehet csak érvényesíteni.

A „Dav” magyar vonatkozású közleményeivel kapcsolatban kitérhetnék még 1948-nak a folyóirat hasábjain ugyancsak felvetett problémájára is, mivel azonban ezeknek a cikkeknek a szerzője Laco Novomeský már maga is elvetette akkori álláspontját [36] s mivel az 1966. folyamán kialakult történész vita a szlovák és a magyar történészek között az 1848—49-es szabadságharc szlovák-magyar viszonyáról máig sem zárult le, nem foglalkozom e probléma elemzésével.

A „Dav”-csoport tagjainak magyar kapcsolatait csak részben mutattam be a „Dav” folyóirat magyar vonatkozású közleményeinek elemzésével. Ugyanis a „Dav” a davisták tevékenységének csak egy részét öleli fel, mert a „Dav”-on kívül még számos kommunista lapban publikáltak, s így magyar kapcsolataikat bemutató teljesebb kép csak a további kutatás során válik majd lehetővé.

JEGYZETEK

[1] DAV 1924. 1. évf. 1. sz. 50.

[2] Ez annál érdekesebb számunkra, mivel 1964-ben az Irodalomtörténeti Intézet XX. századi osztályán a Kassák műről lezajlott vita néhány kérdésben hasonló nézeteltéréseket váltott ki — természetesen inkább a magyar irodalom körén belül — mint a Dav hasábjain. A beszámoló és a vita anyaga MTA I. Oszt. Közl. XX. /1—4. és Kritika 1964./ 1.

[3] Dav 1924./l.: 32.

[4] A költemény még 1919 előtt jelent meg, majd 1921-ben a Világanyám c. verskötet is tartalmazza.

[5] KASSÁK: Nad našim srdcom... (Szívünk fölött...) Dav 1925. 1. évf. 2. 28.

[6] VL. CLEMENTIS, aki a „Dav” csoporton belül folyó irodalmi vitában a proletkult-költészet híve volt, ezt így jellemezte: „...talán több területen még eléggé határozatlanok, kísérletezők vagyunk. Ez inkább az irodalomra, mint az ideológiára vonatkozik...” Dav 1925. 2.

- [7] Dav 1924./1. Szerkesztői üzenetek.
- [8] ŠTEFAN DRUG, Literárny „Dav” dvadsiatych rokov. Dav. Štúdie a spomienky. Bratislava 1964. 189—217. Tilkovszky cikke nem jelent meg, de DRUG feltételezése szerint elhelyettkerült közlésre TILKOVSZKYNAK az egyetemes művészet válságáról szóló írása. Dav 1. évf. 2. sz. 36—8. TILKOVSZKY BÉLA Svetová kríza umenia. Magyarból Daniel Okáli fordította.
- [9] Dav 3. évf. 1929./1.
- [10] A „Dav”-költők és Kassák-költészet belső szerves kapcsolatának vizsgálatát csak a „Dav”-költők poézisét elemző monográfia tenné lehetővé; ezzel még adós a szlovák irodalomtörténet. A „Dav”-csoportról 1964 óta jelennek meg kisebb-nagyobb tanulmányok és visszaemlékezések, amelyeknek nagy része a „Dav”-csoport társadalom-politikai tevékenységének, a kommunista mozgalomban való részvételének objektív feltárására törekszik, mert 1951-ben éppen ezen a téren érték a vádak, sőt jogtalan megtorlások a „Dav” vezető gárdáját.
- [11] KÚTY KÁLMÁN „Proletársky marec”. K 12. výročiu 1. mad; Sovietskej republiky Dav 3. évf. 3. 3.
- [12] JÁN PONIČAN, a „Dav” munkatársa személyesen is részt vett a tárgyaláson és Budapestről küldte el tudósítását a „Dav” számára. „Dav” 8. évf. 1. 14—15. Erről szól „Budapest” c. költeménye is.
- [13] Dav 8. évf. 4. sz. 60—62. P. KOŠÁK: Oživená madárská komúna.
- [14] LACO NOVOMESKÝ: Jar v Pešti 1919. (Pesti tavasz 1919.) Dav 3. évf. 4—5. sz. 53—4.
- [15] Dav 4. évf. 1. sz. 16; 2. sz. 16; 4. sz. 6.
- [16] LACO NOVOMESKÝ: Chrochtanie pod šibenicami Dav 5. évf. 6. 80—81. NOVOMESKÝ a szlovák burzsoá sajtó állásfoglalását bírálja, amely Sallai és Fürst kivégzését a magyar statáriális bíróság jogos ítéletének tüntette fel.
- [17] VL. SOPKO: Za práva Slovákov v Maďarsku (A magyarországi szlovákok jogaiért). A szlovák burzsoázia, a Slovenská liga kisebbségi politikájával fordul szembe. Természetesen, a „Dav” sem helyeselte a magyarországi szlovákok elnyomását, de a Slovenská liga (sok mindenben átvette az 1918 előtti magyar kultúregyesületek módszereit) és a szlovák burzsoázia pálforduló politikáját ezen a téren is joggal kipellengérezte.
- [18] A csehszlovák és a magyarországi kommunisták e téren folytatott politikájára itt nem térünk ki; mind a két párt a bel- és külpolitikai viszonyok elemzésén alapuló konkrét programmal a 30-as évek második felében lépett fel. Vö: GYIVICSÁN ANNA, Adatok a csehszlovák—magyar kommunisták kapcsolatához (1937—1939) A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 1964.
- [19] Ezzel a kérdéssel is foglalkozik ARATÓ ENDRE, A Szép Szó csehszlovákiai útja. Tanulmányok a csehszlovák—magyar irodalmi kapcsolatokról köréből Bp. 1965. 451—92 és JAROSLAVA PAŠIAKOVÁ, Apolló Uo. 439—50. A népfront-politikát valló Gondolatban a józanabb, a népek őszinte barátságát és összefogását szorgalmazó gondolatok mellett helyet kapnak a magyar revíziót támogató nézetek is. pl. Gondolat 1937/2. NAGYPÁL ISTVÁN, Új március — új nacionalizmus.
- [20] A kérdést irodalomtörténeti vonatkozásban veti fel RUDOLF CHMEL, Literárnohistorické integrácie (Irodalomtörténeti integrációk) Slovenská literatúra 1966./6.: 581—92.
- [22] Dav 1931. 9—10. 2.
- [33] LACO NOVOMESKÝ, Pelechý revizionizmu Dav 1933. 6. évf. 6. sz. (A revízó fészkei)
- [24] BOHUMIL ŠMERAL, Budúcnost’ malých národov (Kis nemzetek jövője) Dav 1933.) 7—8: 100.
- [25] Ezt tükrözi Julius Bránik és Balogh Edgár kelet-európai gondolatokról szóló közös cikke. Az Útban (Kelet-Európa tűzfészkek címmel)
- [26] A gyűlés betiltásáról szóló rendeletet sem Major István, sem pedig a környező falvak nem kapták meg. A csendőri sortűznek három munkás esett áldozatul.
- [27] Dav 1931. 4. évf. 5—6.
- [28] JÚLIUS FUČÍK recenziója. Dav 1931. 4. évf. 8. A broszúra címe „Nyní je v Košutech porádek a klid” a szlovák Slávik belügyminiszter a kósuti rend visszaállításáról szóló parlamenti beszámolójára utal.
- [29] „Restelljük a magyar írástudók árulását, és köszönjük Nektek, szlovák és cseh írók, hogy helyettesítették azokat, akik nálunk még hiányzanak. A fiatal kisebbségi magyar értelmiség jól tudja, hogy a szlovák és a cseh írók állásfoglalása a magyar földmunkások mellett történelmi vonatkozásban mit jelent: a magyar és a szlovák nép találkozását és szövetségét a cseh proletariátussal... a boldogabb jövőért.” BALOGH EDGÁR Hétpróba Bp. 1965. 251.
- [30] Ez a kapcsolat kölcsönös volt. BOTKA FERENC: A csehszlovákiai magyar nyelvű szocialista sajtó irodalmi bibliográfiája 1919—1938 is azt mutatja, hogy a szlovák irodalomra és kultúrára vonatkozó magyar közlemények és fordítások zöme éppen a Sarló és a Dav együttműködése idején keletkezett. Utal erre DANIEL OKÁLI Botka bibliográfiájáról szóló recenziója is. Slovenská literatúra 1966. 4.
- [31] Dav 1931. 4. évf. 2. 12.
- [32] BALOGH EDGÁR visszaemlékezésében az 1930-as évet jellemezve így ír: „Velünk kapcsolatosan pedig mindenkinek volt már számító programja vagy ellenvéleménye, éppen csak Csehszlovákia

Kommunista Pártja részéről nem kapta fel addig problémáinkat senki. Folyt pedig a kommunisták felfokozott harca mindenfelé, üzemekben és kint a birtokokon, de a front nem szélesült még ki, nem ért el hozzánk szervezetenleg. (Id. mű 213.)

[33] BALOGH EDGÁR: Živý socializmus. Dav 1931. 4. évf. 9—10. 14—15.

[34] JÁN PONIČAN: A Sarló pozsonyi kongresszusának negyedik napján megnyílt szociófotó kiállításon mondott megnyitójában is utalt a közös munkára. A megnyitó szövege: A Sarló jegyében Pozsony 1932. és Balogh Edgár im. 271.

[35] Ezekhez tartozik pl. KOSTRA JÁN a KARTAL PAĽO: Hel'pa. Zo sociografickej exkurzie po Horehroní. (Garammenti szociográfiai kirándulások) Dav 5. évf. 7. 100—101.; JÁN PONIČAN: Dedina z leta 1932. Zo sociografickej exkurzie po Zvolenskej. Dav uo. 104—105.

[36] L. NOVOMESKÝ: Na prelome. Slovenská literatúra 1966. 1.

ВЕНГЕРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ДАВ-А И ИХ СВЯЗЬ

А. Дивичан

Статья разрабатывает венгерские материалы в журнале ДАВ (1924) выпущенном словацкой коммунистической интеллигенцией, выросшей после первой мировой войны. В начале 30-ых годов ДАВ, ставший общественно-политическим и культурным журналом, в ряде материалов хранил память о Первой Венгерской Советской Республике и анализировал её значение.

В ДАВ-е отражается связь группы ДАВ-а с группой чехословацкой венгерской левой интеллигенции „Шарло”.

Помимо материалов, отражающих непосредственные связи, в статье рассматривается и то, какой параллель и разницу можно найти между идеей объединения народов Средней Европы и Дунайского Бассейна, возникшей в ДАВ-е в связи с усилением фашизма и ростом опасности войны, идеей Дунайской Конфедерации, распространившейся в среде левых и буржуазно-демократических интеллигентов Венгрии между восточно-европейской концепцией „Шарло”.

UNGARISCHE BEZIEHUNGEN DER „DAV”

Von A. Gyivicsán

Die Arbeit behandelt die ungarische Beziehungen enthaltenden Artikel der von der erwachsenen slowakischen kommunistischen Jugend von 1924 an herausgegebenen Zeitschrift DAV und deren weitere Zusammenhänge. Als literarische Rundschau gegründet, wurde die DAV zu Beginn der dreissiger Jahre eine gesellschaftspolitische und kulturelle Zeitschrift. In mehreren Artikeln ruft sie die Erinnerung an die ungarische Räterepublik wach und analysiert deren Bedeutung.

Es spiegeln sich in der DAV auch die Beziehungen der DAV-Gruppe zur linksgerichteten slowakischen ungarischen Intelligenz, der Sarló wider. Neben den auf eine unmittelbare Verbindung zeigenden Artikeln untersucht die Arbeit die Frage, welche Parallelen und Unterschiede zwischen dem in der DAV mit der Erstärkung des Faschismus und dem Anwachsen der Kriegsgefahr aufgeworfenen Gedanken der Solidarität der Völker Mitteleuropas, des Donauraumes und der in den Kreisen der ungarischen linksgerichteten, bürgerlich-demokratischen Intelligenz verbreiteten Idee der Donau-Konföderation, sowie der Osteuropa-Konzeption der Sarló nachweisbar sind.